

- 4) ‘скрытый в глубине, недоступный’ (переносное значение): *Глубокая лёгкая синева, ни облачка, ни ветерка. Глубокий фиолетовый свет очень красив, психологи считают его цветом творчества;*
- 5) ‘серьёзный, значительный и сложный по содержанию’: *На самом деле вопрос о деньгах – очень глубокий. Информация в журнале более объективна, анализ более глубокий и качественный;*
- 6) ‘очень сильный, напряженный, достигший высшей степени’ (о чувстве, состоянии, переживании; книжн.): *Создаётся впечатление, что произошло какое-то событие, оставившее глубокий след в её судьбе. Ему не хватает глубокой уверенности холерика и флегматика;*
- 7) ‘достигший высшего предела, поздний’ (о ночи, осени, зиме, старости, возрасте; книжн.): *Лучше всего сеять свежие семена сразу после сбора или же глубокой осенью, под снег [2].*
- Существуют следующие значения слова *мелкий* [3]:
- 1) ‘некрупный, небольшой по размеру или ценности’: *Просто в Лондоне дождь идёт чаще, но мелкий. Он знает учебник почти наизусть и даже то, что напечатано мелким шрифтом;*
- 2) ‘ничтожный, незначительный’: *Самый мелкий подвиг ведёт его во всякое преступление. В руках, как болезнь, появилось мелкое нетерпение;*
- 3) ‘неглубокий’: *Бывали минуты, когда люди, глядя на текущую, покрытую мелкой волной Волгу, ощущали реку как неподвижность, у берега которой зыбились трепещущая земля. Процедить соус через мелкое сито, снять с его поверхности жир и выпарить на слабом огне, пока его не останется 1 стакан;*
- 4) ‘основанный на частном владении небольшими средствами производства и пользующийся в небольших размерах наемным трудом’: *Система мелкого хозяйства при товарном производстве не в состоянии избавить человечество от нищеты массы и угнетения их;*
- 5) ‘принадлежащий к прослойке производителей, располагающих собственными средствами производства и пользующийся в небольших размерах наемным трудом или не прибегающий к наемному труду’: *А между ними незначительные промежуточные слои: мелкая буржуазия, остатки крестьянства, государственные служащие и люди свободных профессий;*
- 6) ‘незначительный по своему общественному, экономическому положению’: *Там огромный денежный оборот, у нас – мелкое предприятие;*
- 7) ‘низменный, пошлый, ничтожный по своей моральной ценности’. Например: *мелкая душа, мелкие заботы, мелкие интересы [2].*

Вывод. Таким образом, в ходе исследования определены коллокационные возможности слов *глубокий/мелкий*. Так, компонент *глубокий* чаще всего употребляется в переносных значениях, в частности, таких, как ‘скрытый в глубине, недоступный, серьёзный, значительный и сложный по содержанию’, ‘очень сильный, напряженный, достигший высшей степени’, и реже в прямом значении – ‘имеющий значительное протяжение сверху вниз, большую глубину’. Компонент *мелкий* чаще всего употребляется в прямом значении – ‘некрупный, небольшой по размеру или ценности’ – и реже в переносном – ‘низменный, пошлый, ничтожный по своей моральной ценности’.

Литература:

1. Борисова, Е.Г. Коллокации. Что это такое и как их изучать? / Е.Г. Борисова. – М.: Акад. Проект, 1996. – С. 157.
2. Национальный корпус русского языка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ruscorpora.ru/search-main.html>. – Дата доступа: 13.02.2017.
3. Академический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/>. – Дата доступа: 13.02.2017.

АНАЛІТИЧНА-ІНТРАСПЕКТЫЎНАЯ СКІРАВАНАСЦЬ “МАЛОЙ ПРОЗЫ” МАКСІМА ГАРЭЦКАГА (НА ПРЫКЛАДЗЕ АПАВЯДАННЯ “ТРАСЦА”)

Кушнярэвіч Г.К.,

студэнтка 5 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – Падстаўленка В.Ф., канд. філал. навук, дацэнт

Максім Гарэцкі – пісьменнік буйнога таленту, яскрава акрэсленай творчай індывідуальнасці. Як вядома, якая новага ўзроўню сваёй псіхалагічнай прозы пісьменнік дасягнуў падчас знаходжання ў Вільні (пачатак 1919 – кастрычнік 1923). Аповяданні, у тым ліку “Трасца” (1921 г.), напісаныя М. Гарэцкім у гэты перыяд, склалі кнігу “Досвітку”. У сваім зборніку пісьменнік сцвердзіў думку, што многія негатывыя моманты нацыянальнага характару беларусаў бяруць свой пачатак з часоў прыгону.

Мэта даследавання – праз аналіз ідэйна-мастацкай спецыфікі аповядання “Трасца” выявіць элементы мастацкага псіхалагізму, уласцівыя для “малой прозы” Максіма Гарэцкага.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання выступае аповяданне М. Гарэцкага “Трасца”. У працэсе даследавання былі выкарыстаны апісальны, канкрэтна-гістарычны метады.

Вынікі і іх абмеркаванне. У аповяданні “Трасца” М. Гарэцкі адлюстравваў свет сялянскага жыцця, побытавую атмасферу эпохі прыгонніцтва: “Дзеялася гэта даўно, – тады, калі яшчэ дзяды нашы мусілі баяцца і пана, і бога, і чорта... / Дзеялася гэта тады, калі бедны чалавек мусіў за палена дроў цягацца па

начы ў панскім лесе” [1, с. 253]. Письменнік імкнуўся паказаць тое, як людзі нярэдка становіліся пасіўнымі ахвярамі цемнаты, забабоннасці і залежнасці ад панюў: *“Дзеялася гэта тады, калі цёмны чалавек, змарнованы цяжарам працы, усяго баяўся і ўва ўсё верыў, і нават хваробу сваю звязваў з усякімі зданнямі”* [1, с. 253].

Аднак задача пісьменніка заключалася не толькі ў спачуванні беднаму працаўніку, які быў вымушаны з пачуццём страху хадзіць у панскі лес па дровы. М. Гарэцкі лічыў неабходным палепшыць мастацкую якасць сваіх твораў, больш паглыбіцца ў псіхалогію.

Сюжэт апавядання заключаецца ў тым, як чалавеку, што накіраваўся ноччу ў лес скрасці колькі дроў, здалося, быццам ён убачыў нейкую жанчыну. Пасля гэтага ім апанаваў страх, а ў выніку нават *“пракачаўся дзён дваццаць з гакам у хваробе і выпетрыў на шчэпку ад гарачкі”* [1, с. 257].

Для адносна поўнай перадачы ўнутранага стану цэнтральнага персанажа М. Гарэцкі звярнуўся да апавяду ад трэцяй асобы, што дазволіла апавядальніку выступіць аб’ектыўным назіральнікам за дзеяннямі героя: *“Толькі ўзняў ён ношку на плечы, глядзіць, аж баба тая стаіць побач... Па ім прабегла пахлавікая дрыготка. Стала ворашна і сцюдзёна... Маўкліва панёс ношку, – і цяпер самі сабою закалаціліся ў яго зубы: д-д-д-д”* [1, с. 256].

Аднак, для больш якаснага вырашэння пастаўленай задачы пісьменнік звярнуўся да псіхалагічнага аналізу. Пры дапамозе такога прыёму мастацкага псіхалагізму аўтар здолеў дакладна прасачыць лад думак і меркаванняў чалавека, які мог трапіць у такое становішча: *“Разважаць аб зданнях ён не хацеў, але цяпер мімаволі час ад часу пытаўся ў свае памяці: ці гэта ён бачыў жывую бабу, ці гэта яму толькі здалося? І цяпер ён не дужа смела ішоў туды, дзе, спадзяваўся, болей сухога буралому”* [1, с. 254].

Можна адзначыць тое, што галоўны персанаж знешне выконвае толькі пэўныя дзеянні, рэдка што-небудзь можа сказаць. Аднак дзякуючы мастацкаму псіхалагізму чытач можа зразумець унутраныя матывы паводзін героя: *“Прыгледзеўся пільней і на месяцы убачыў, што гэта нейкая баба. Не стаўшы адсякаць канца, падняў ізноў лясіну і моўчкі, не глядзячы назад, ішоў да самай хаты. Гэта яшчэ не быў страх, а ўсё ж ткі там, на спіне, дзе чуўся халадок, цяпер зрабілася аж надта цёпла”* [1, с. 254].

Падрабязнае апісанне думак, дзеянняў персанажа, навакольнага асяроддзя дазволіла аўтару стварыць ілюзію прысутнасці чытача побач з героем, а таксама адчування на сабе яго пачуццяў. Асабліва гэта адбываецца пры дакладнай перадачы фізічнага стану персанажа: *“На спіне ў яго, пад кажухом, дзе было так гарача, разліўся мокрый холад, а троху ўмочаныя ногі занылі, як пасля доўгае і труднае хадні ці ад рэўматызму”* [1, с. 254]; *“Хваравітая, мляўкая асцюдзянеласць пайшла па ўсім целе, і чалавек са страхам памысліў, што трасца апанавала яго. Цяпер ужо ён не мог саўладаць з дрыготкаю, барзджэй адкінуў колькі паленняў і панура выйшаў з лесу на поле”* [1, с. 256]. Як бачна, М. Гарэцкі дасканала здолеў перадаць стан нервовай дрыготкі, які звычайна чалавек раптам або не адразу можа адчуць пасля моцнага ўзрушэння.

Таксама пісьменнік у эпізодзе, калі чалавек вярнуўся дадому і жонка ўбачыла яго стан, умела адлюстравала псіхалагічны феномен уздзеяння на асобу пачуцця страху, пры якім спрацоўвае падман мозгу і чалавек бачыць тое, чаго ў сапраўднасці няма: *“Яна з жахам зірнула ў акно... Прыхіліўшыся да яе вуха, ён стаў шаптаць, вымаўляючы склад за складам, слова за словам: ці не стаіць там, на месячным відным надвор’і, на гародзе, між блізкаю, віднейшаю пуняю і далячэйшым, цёмным гумном, пахілая чорная постаць? Жонка слухала і глядзела, як зачараваная. Тады раптам жасліва адшаснулася ад акна, хоць там, пэўна ж, нічога не ўбачыла, але і ёй здалося, што быццам нешта чорнае мільгаеца там увачу”* [1, с. 256].

З сюжэту вядома, што чалавек, нават нягледзячы на прымхі, праяўляў свой характар, бо патрэба ў дровах вымагала дзейнічаць. Аднак псіхіка чалавека не вытрымала, калі ён зноў убачыў прывід, і ў выніку яго апанавала трасца. Гэтым самым аўтарам сцвярджаецца, што ў часы прыгону працоўны чалавек пастаянна знаходзіўся ў палоне ўласных страхў, выкліканых залежнасцю ад лёсу. Такую думку можна прасачыць, уважліва перагледзеўшы ўступную частку апавядання: *“Дзеялася гэта тады, калі цёмны чалавек, змарнованы цяжарам працы, усяго баяўся (накрэслена мною. – Г.К.) і ўва ўсё верыў, і нават хваробу сваю звязваў з усякімі зданнямі”* [1, с. 253].

Заклучэнне. Такім чынам, прааналізаваўшы апавяданне М. Гарэцкага “Трасца”, можна сцвярджаць, што гэта адзін з самых яркіх прыкладаў псіхалагічнай прозы пісьменніка. Аўтар часта дэманструе сябе як выдатнага чалавеказнаўцу і пісьменніка-наватара з выпрацаваным уласным стылем. Максім Гарэцкі праявіў уласныя выключныя здольнасці пры стварэнні мастацкіх характараў, якія выразна прэзентуюць беларускі ментальны тып. У многіх творах пісьменнік ставіў сабе за мэту паказаць не гераічныя моманты мінулага часу, а выявіць прычыны наяўнасці ў беларускім характары такіх негатыўных момантаў, як пасіўнасць у барацьбе за ўласную годнасць, наіўная даверлівасць, пачуццё няўпэўненасці. Аўтар хацеў данесці да чытачоў голас душы беларуса, які быў вымушаны існаваць ва ўмовах сацыяльнай неўладкаванасці ды і ўвогуле ўсеагульнай цемры жыцця. А гэта, у сваю чаргу, на той час было новым і незнаёмым для нацыянальнай літаратуры.

Літаратура:

1. Гарэцкі, М. Збор твораў. У 4-х т. Т. 1. Апавяданні / М. Гарэцкі. – Мінск: Маст. літ., 1984. – 446 с.